

שנינו במשנה "המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל ולבית המשתה, יוציא ויתן כתובה".

ומקשינן: בשלמא כשהדירה שלא תלך לבית המשתה, יוציא ויתן כתובה,

עב-א כיון דאיכא נועל בפניה. היינו מונע ממנה אפשרות לשמוח.

אלא כשהדירה שלא תלך לבית האבל, מאי נועל בפניה איכא?

ומשנינן: תנא — למחר היא מתה ואין כל בריה סופדה.

ואיכא דאמרי אין כל בריה סופנה [קובריה]. ולכן יוציא ויתן כתובה.

ואגב אורחא הביאה הגמרא: תניא, היה רבי מאיר אומר, מאי דכתיב "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה, כאשר הוא סוף כל האדם, ורחי יתן אל לבו".

מאי "ורחי יתן אל לבו"?

ומבאר רבי מאיר — יתן אל ליבו דברים של מיתה.

ויחשוב, כמו דספדו את המת דנן, כך יספדוניה. [יספדו גם אותי], וכמו דקברוהו, כך גם יקברוניה. וכמו דידל [הרימו עליו קולות של בכי], כך גם ידלוניה. וכמו דלואי

[ליוו את המת לקבר], כך ילווניה. וכמו דטען [הרימוהו כדי לקוברו], כך גם יטענוניה.

כללו של דבר — יזכיר לעצמו את יום מיתתו⁽⁵⁹⁾.

שנינו במשנה: "ואם היה טוען משום דבר אחר רשאי".

ומבאר הגמרא: מאי "דבר אחר"?

אמר רב יהודה אמר שמואל, שהדירה שלא תלך לשם, משום בני אדם פרוצין שמצויין שם.

אמר רב אשי: לא אמרן שרשאי להדירה, אלא דאיתחזק. דהיינו — שהוחזק אותו בית אבל או משתה בחזקת פרוצים.

אבל אם לא איתחזק, לא כל כמיניה לאוסרה, ויוציא ויתן כתובה.

שנינו במשנה: "ואם אמר לה על מנת שתאמרי לפלוני מה שאמרת לי או מה שאמרת לי... יוציא ויתן כתובה":

ומקשינן: מדוע יוציא, תימא [תאמר] מה שאמר לה?

אמר רב יהודה אמר שמואל: מדובר כשאמר לה דברים של קלון. ולכן יוציא ויתן כתובה.

דוקא לגבי חסד של מיתה, ולא בכל דבר טוב שאדם עושה עם חברו?

ובאר — שחסד של מיתה הינו חסד גמור ללא כל ציפיה לגמול, ולכן העושה חסד כזה ראוי ביותר שימדדו לו באותה מידה של חסד.

59. כך הבאור על פי חלק מהראשונים המוזכרים בשיטמ"ק.

אך יש שפרשו, וכן נראית דעת רש"י — שיתן אל ליבו, שבמידה שאדם מודד מודדים לו, ואם יטרח בלוית חברו, יטרחו גם בלויתו. והמהר"ל הוסיף לבאר מדוע התחדש ענין זה

שנינו במשנה: "או שתהא ממלאה ומערה לאשפה יוציא ויתן כתובה".

ומקשינן: מדוע יוציא, תיעביד [תעשה] כמו שאמר לה⁽⁶⁰⁾?

ומשנינן: אמר רב יהודה אמר שמואל, מדובר כשהדירה שתמלא ונופצת. [כלומר שתתהפך אחרי התשמיש, כדי להשמיד את הזרע שלא תתעבר].

ולכן יוציא, או מחמת האיסור שבדבר, או אפילו אם תעשה זאת באופן שאין איסור, מכל מקום יוציא כדי שתוכל להביא בנים לעולם⁽⁶¹⁾.

ובמתניתא [בברייתא] תנא ביתר באור: מדובר כשהדירה שתמלא עשרה כדי מים ותערה לאשפה.

ומקשינן: בשלמא לשמואל, שפרש את

המשנה כשהדירה שתהא ממלאה ונופצת, משום הכי יוציא ויתן כתובה.

אלא לפי פרוש המתניתא, מאי נפקא לה מינה, תיעביד [תעשה] כמו שאמר לה?

ומשנינן: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, דבר זה אינה מחויבת לעשות לו, מפני שנראית כשוטה.

אמר רב כהנא: המדיר את אשתו שלא תשאל, ושלא תשאל⁽⁶²⁾, נפה וכברה וריחים ותנור, יוציא ויתן כתובה. מפני שמושיאה שם רע בשכינותיה.

תניא נמי הכי, המדיר את אשתו שלא תשאל ושלא תשאל, נפה וכברה וריחים ותנור, יוציא ויתן כתובה. מפני שמושיאה שם רע בשכינותיה⁽⁶³⁾.

וכן היא שנדרה שלא תשאל ושלא תשאל,

60. כיון שכל אשה מצווה לעשות רצון בעלה. תלמידי רבינו יונה.

61. הפוסקים דנו בארוכה האם יש איסור השחתת זרע כאשר הוציאה את הזרע מתוך גופה, כיון שהיא אינה מצווה בפריה ורביה. ואין כאן המקום להאריך.

62. ויש לדון, כיצד הדירה שלא תשאל? והלא אין אדם יכול לאסור על אשתו בנדר לעשות מה שתרצה?

ואם תאמר, כגון שאמר לה — "יאסר הנאת תשמישי עליך אם תשאל", עדיין אינו מחוייב להוציאה מיד אלא רק כעבור שבוע או שבועיים, כדין המדיר את אשתו מתשמיש המיטה?

ותרצו התוספות — מדובר שאסר על עצמו את הנאת שאלתה, וממילא אינה יכולה לשאול

כלים, כיון שאי אפשר שלא יהנה מהם. ולכן יוציא מיד.

ולפי תרוץ זה, הקשו האחרונים בריש פרקין, כשהקשתה הגמרא כיצד הדירה מנכסיו, הלא הוא משועבד לה למזונות?

והתקשו — לפי דברי התוספות הללו, אפשר להעמיד כגון שתלה את איסור המזונות באיסור שאלת כלים, ואז מצד איסור שאלת הכלים חייב להוציא מיד, ומצד איסור מזונות יכול להמתין שלשים יום? והניחו בקושיא.

63. ויש להקשות, בשלמא אם לא תשאל, שיין לומר טעמא ד"מושיאה שם רע בשכנותיה", אבל שלא תשאל מהם מה שם רע איכא?

ויש לומר — מפני שאומרות השכנות, שאינה רוצה לקחת בשאלה כדי שלא נבקש ממנה. תלמידי רבינו יונה.

ואיזוהי דת יהודית [שקבלו על עצמן בנות ישראל, לנהוג מנהגי צניעות, אף על פי שאינה כתובה בתורה]?

יוצאה וראשה פרוע, וטווח בשוק, ומדברת עם כל אדם. וטעמא דכולהו משום פריצותא.

אבא שאול אומר: אף המקללת יולדיו בפניו. יבואר בגמרא.

רבי טרפון אומר: אף הקולנית.

ואיזוהי קולנית?

נפה וכברה וריחים ותנור, ושלא תארוג בגדים נאים לבניו, תצא שלא בכתובה. מפני שמשיותו שם רע בשכיניו⁽⁶⁴⁾.

מתניתין:

ואלו הנשים שיוצאות⁽⁶⁵⁾ שלא בכתובה: העוברת על דת משה ויהודית⁽⁶⁶⁾.

ואיזו היא דת משה⁽⁶⁷⁾?

מאכילתו שאינו מעושר, או שאר מאכלות האסורות, ומשמשתו נדה, ולא קוצה לה חלה, ונודרת ואינה מקיימת⁽⁶⁸⁾.

66. ודוקא אם התרה בה קודם לכן יכול לגרשה. אבל בלא התראה חייב לה כתובה. כמבואר בסוטה (כה' עא).

67. והטעם שיכול לגרשה כשאינה מקיימת מצוות, כיון שמחטיאתו. או גורמת לו נזק. [— במקרה שנודרת ואינה מקיימת, שבעוון נדרים בנים מתים]. אבל אם מחללת שבת לעצמה, או עושה שאר עבירות, אינו יכול לגרשה בלא כתובה משום כך.

וכתב הרא"ש, שאינו נותן לה כתובה, משום שאינו יכול לחיות עמה אחר שנעשית חשודה להכשילו בעבירות. ונמצא שהיא הגורמת לעצמה את הגירושין, ובמקום שהגירושין באים מחמתה אינו חייב לתת לה כתובה.

ולפי זה הבעל עברייין, חייב לתת לה כתובה, כיון שלא האשה גרמה לו את גירושיה.

אך יעויין בתשובות הרמב"ם (תשובה קטז) גבי אשה שנמנעה לטבול לנדתה, שאף על פי שגם הבעל עברייין, הפסידה כתובתה, כדי שלא יהא חוטא נשכר.

68. אבל אם מקיימת אינו יכול להוציאה שלא בכתובה ולומר "אי אפשי באשה נדרנית". מלבד

64. וצריך לבאר, מדוע תצא שלא בכתובה, הלא הוא נתן אצבע בין שיניה בכך שלא הפר את נדה?

וכתב הר"ן — שכאן אין הנדר מנדרי עינוי נפש, או מהדברים שבינו לבניה, ולכן אינו יכול להפר לה אותו.

אמנם הראב"ד כתב — דסבר האי תנא "היא נתנה אצבע בין שיניה".

וברשב"א כתב — שמדובר כשלא קיים לה בפירוש, (דהיינו שלא אמר לה "קיים ליכי"), אלא שתק. ואף על פי שבמקום שקיים לה בפירוש נותן לה כתובה כיון ש"הוא נתן אצבע בין שיניה", הכא יכול להוציאה בלא כתובה, כיון שאומר "אי אפשי באשה נדרנית".

65. ואין כופין אותו לגרשה. כמבואר בסוטה (כה' ע"א). ומכל מקום מצוה עליו לגרשה.

ואם מחל ולא גרשה, לדעת רוב הראשונים חייב לה כתובה. אך הרמב"ם, כתב שאפילו אם לא גרשה אינו נותן לה כתובה. כיון שהטעם שתקנו כתובה לאשה — כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וזו כיון שפרוצה היא, ניחא לן שתהא קלה בעיניו להוציאה.

לכשהיא מדברת בתוך ביתה ושכיניה שומעין קולה. יבואר בגמרא.

גמרא:

שנינו במשנה: ואלו יוצאות שלא בכתובה, מאכילתו שאינו מעושר.

ומקשינן: היכי דמי [איך מדובר]?

אי דידיע שאינו מעושר, נפרוש⁽⁶⁹⁾!

ואי דלא ידע, מנא ידע כעת שהכשילתו⁽⁷⁰⁾?

ומשנינן: לא צריכא, דאמרה ליה — פלוני כהן⁽⁷¹⁾ תיקן לי את הכרי'⁽⁷²⁾ [הפריש עבורי מעשר מתבואה זו], ואזיל שייליה, ואשתכח שיקרא⁽⁷³⁾ [שאל את הכהן, ונמצא שקר].

עוד שנינו: "ואלו יוצאות שלא בכתובה, ומשמשותו נדה".

ומקשינן: היכי דמי [איך מדובר]?

כהרמב"ם בתשובות, שמפסידה כתובתה מדין "שלא יהא חוטא נשכר", ולא מעיקר הדין, ולכן אינה מפסידה על פי עצמה, כיון שאין אדם משים עצמו רשע.

אך הריטב"א סבר כהרא"ש שהפסידה כתובתה מעיקר הדין ולכן לא שייכת כאן סברת "אין אדם משים עצמו רשע". ועיין עוד בקובץ שיעורים (רלב — רלז).

71. לאו דוקא כהן, והוא הדין שאר אדם יכול להפריש מעשרות, אלא כך הרגילות שהיה הכהן מפריש את המעשרות ונוטלן לעצמו. רש"י במהדורא קמא.

72. והוא הדין אם הביא עדים שהאכילתו טבל. אלא נקט מילתא דשכיחא. תוספות.

73. וצריך באור — היאך נאמן הכהן להפסידה את כתובתה, הלא הוא עד אחד, ואין עד אחד נאמן בדיני ממונות?

ואכן בירושלמי כתב, שאין הכהן נאמן לבדו, אלא מדובר כשהצטרף אליו עוד עד.

אך הרמב"ם כתב שהכהן נאמן לבדו בלא עד נוסף, כיון שתלתה את דבריו בדבריה, הרי האמינתו. ומשום שיש רגלים לדבר מפסידה את כתובתה.

בנדרי עינוי נפש, כגון שלא תאכל בשר, ושלא תשתה יין ושלא תתקשט בבגדי צבעונין, שבהם יכול לגרשה אפילו אם מקיימת. כמבואר לקמן (עב' ע"ב).

69. הקשו התוספות — מדוע לא העמדנו באופן שידע ופרש קודם שהספיקה להאכילו, ומוציאה שלא בכתובה כיון שרצתה להכשילו?

וכתבו — במקרה זה אינו מוציאה שלא בכתובה, כיון שיכולה לומר — 'משחקת הייתי בך', ואם היית בא לאכול הייתי מונעת ממך להכשל.

70. וצריך באור — מדוע לא העמדנו בפשטות, כשהודתה בפניו שהאכילתו טבל?

וכתב הראב"ד — שאינה נאמנת, משום שאין אדם משים את עצמו רשע.

אך הריטב"א הקשה עליו, הלא אין אומרים סברא זו בחיובי ממון שאדם חייב לחברו, כגון המודה לחברו שגנב ממנו, ודאי הועילה הודאתו, ולא שייך לומר כן אלא בחיובי קנסות, שאינו מתחייב על פי עצמו?

ולכן כתב — שאם היתה מודה ודאי שהפסידה כתובתה, אלא משום שהדבר לא שכיח לא תרצה הגמרא כך.

ונראה שמחלוקתם תלויה במחלוקת הראשונים הזנכרת במשנה, דעת הראב"ד

אי ידיע בה שנדה היא, נפרוש!

ואי דלא ידע, נסמוך עילוה שאומרת טהורה
אני (74)?

ומנין שנאמנת: דאמר רב חיננא בר כהנא
אמר שמואל, מנין לנדה שסופרת לעצמה?
שנאמר "וספרה לה שבעת ימים", "לה" —
לעצמה (75).

ומשנינן: לא צריכא, דאמרה ליה — 'פלוני
הכם טיהר לי את הדם, ואזל שיייליה,
ואשתכח שיקרא.

ואיבעית אימא, כדרב יהודה.

דאמר רב יהודה, אשה שהוחזקה נדה
בשכינותיה, כגון שראוה באותו יום לובשת
בגדי נדות, בעלה לוקה עליה משום נדה.
והכא נמי מדובר כשראוה לובשת בגדי
נדות, שרגליים לדבר שנדה היתה כשבא
עליה. והוא לא ידע כשבא עליה, ואחר כך
נודע לו. ולכן הפסידה כתובתה (76).

שנינו במשנה: "ואלו יוצאות שלא
בכתובה... ולא קוצה לה חלה".

ומקשינן: היכי דמי [איך מדובר]?

אי ידיע, נפרוש!

אי דלא ידע, מנא ידע?

לא צריכא, דאמרה ליה 'פלוני גבל (77) [אומן
הלש את הבצק] תיקן לי את העיסה, ואזיל
שיייליה ואשתכח שיקרא.

שנינו במשנה: "ואלו יוצאות שלא
בכתובה... ונודרת ואינה מקיימת":

ומקשה הגמרא, מדוע תצא שלא בכתובה?
הרי לא הכשילה את בעלה בעבירה?

ומבאר הגמרא: משום דאמר מר, בעון
נדרים בניב מתים.

בנות ישראל שלא לספור בפה את שבעת
הנקיים, כיון שאין ענין המצוה למנות ממש,
אלא רק לתת לב על הימים. וכן נהגו.

אך השל"ה (שער האותיות דף קס"א) כתב
שיש ענין לספור בפה. וכ"כ בחכמת אדם (כלל
קיד' ס"ד), ומנהג טוב הוא.

76. ועיין בט"ז (אבן העזר קטו' סק"א) שהביא
בשם הלבוש, שאף על פי שבאמת טהורה היא,
יכול להוציאה בלא כתובה כיון שהשיאתו שם
רע בשכניו. ויעויין שם שדחה את דבריו.

77. ונקט "גבל", כיון שסתם גבל טהור הוא
לתרומה. כמבואר בחולין (קכב' ע"ב רש"י ד"ה
לגבל). רש"ש.

74. ואף על פי שרואה את בגדיה מלוכלכים
בדם, יכול לסמוך עליה שבא הדם ממקום אחר.
תוספות.

75. יש לדון מדוע אין האשה מברכת על ספירה
זו, כמו שמברכים על ספירת העומר?
וכתבו התוספות, מכיון שיש חשש שמא
תסתור את מנינה אם תראה דם, לכן אינה
מברכת על הספירה.

ויש לדון בדברי התוספות, האם כוונתו משום
חשש ברכה לבטלה, או, שמנין שיכול להתבטל
אינו נחשב מנין כלל.

ונפקא מינה — האם צריכה לספור בלא
ברכה.

ויעויין בספר החינוך (מצוה ש"ל) שמנהג

שנאמר (קהלת ה ה) "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך. למה יקצוף האלהים על קולך, וחבל את מעשה ידיך". ואיזו הן מעשה ידיו של אדם, הוי אומר בניו ובנותיו.

דהיינו — מי שחוטא בפיו, כגון שנודר ואינו מקיים, נענש במות בניו.

ולכן יכול להוציאה בלא כתובה כיון שגורמת לבניו למות⁽⁷⁸⁾.

רב נחמן אמר מהכא [מכאן למדנו את עונשו של הנודר ואינו מקיים]:

כתיב (ירמיהו ב ל) — "לשוא הכיתי את בניכם",

ומדייקינן: "לשוא", על עסקי שוא. [כלומר על אי קיום נדרים].

תניא, היה רבי מאיר אומר: כל היודע באשתו שנודרת ואינה מקיימת, יחזור וידירנה.

ומקשינן: ידירנה?! במאי מתקן לה? [מה יועיל בכך?]

אלא, יחזור ויקניטנה, כדי שתדור בפניו ויפר לה, כדי שלא תכשל בעוון נדרי שוא, ואז אין עליו מצוה להוציאה⁽⁷⁹⁾.

אמרו לו, אין אדם דר עם נחש בכפיפה. דהיינו אינו יכול שלא להכשל בה. ולכן מצוה עליו להוציאה.

תניא, היה רבי יהודה אומר: כל היודע באשתו שאינה קוצה לו חלה, יחזור ויפריש אחריה. ואז אין עליו מצוה להוציאה.

אמרו לו: אין אדם דר עם נחש בכפיפה.

ואמרינן: מאן דמתני לח אחא [מי ששנה את דברי רבי יהודה, לגבי היודע באשתו שאינה קוצה חלה],

כל שכן אהך, היינו, ודאי שגם לענין נדרים שאינם שכיחים כל כך, יכול הבעל להקניטנה כדי שתדור ויפר לה.

אבל מאן דמתני אהך, [גבי נדרים], סבר — דוקא לענין חשש נדרים מועילה עצתו של רבי מאיר, כיון שנדרים לא שכיחי, אבל הא, דהיינו גבי חלה, זימנין דמקרי ואכיל. ואין לו לסמוך על מה שיפריש אחר כך, כיון שאין מצות הפרשת חלה מוטלת עליו, חישינן שישכח מלהפריש⁽⁸⁰⁾. ומצוה עליו לגרשה.

שנינו במשנה — "ואיזוהי דת יהודית? יוצאה וראשה פרוע".

ומקשינן: וכי ראשה פרוע דת יהודית היא? הלא דאורייתא היא?!

79. ואף על פי שאין עליו מצוה להוציאה, מודה רבי מאיר שיכול להוציאה בלא כתובה, כיון ש"אין אדם דר עם נחש בכפיפה". תוספות לעיל (עא' ע"א).

80. על פי רש"י במהדורא קמא.

78. כתב התוספות ר"ד, דבר פשוט הוא שאם הבעל נודר ואינו מקיים שיכולה אשתו לתבוע ממנו לגרשה ולתת לה כתובה, כדי שלא יגרום למות בניה בעוונותיו.

וכן אם הכשילה באיסורי תורה יכולה לתבוע ממנו גט וכתובה.

ואלא בחצר, ומשמע דוקא עם קלתה מותר לצאת, אבל בלא קלתה אסור, אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה? משום שהיה מנהגן לילך בחצר בגילוי ראש, כיון שאין שם רואים⁽⁸³⁾.

ומשנינן — אמר אביי, ואיתימא רב כהנא, מדובר כשהולכת מחצר לחצר, ודרך מבוי, אזי התירו לה לצאת בקלתה⁽⁸⁴⁾.

עוד שנינו במשנה: "ואיזוהי דת יהודית... טווח בשוק":

אמר רב יהודה אמר שמואל, לא אסרו טווח בשוק אלא כמראה זרועותיה לבני אדם. משום פריצותא.

רב הסדא אמר אבימי: בטווח ורד כנגד פניה. כלומר — טווח ויורד החוד כנגד פניה שלמטה. ודרך פריצות הוא.⁽⁸⁵⁾

עוד שנינו במשנה: ומדברת עם כל אדם.

דכתיב גבי סוטה — "ופרע את ראש האשה", ותנא דבי רבי ישמעאל, מכאן אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש מדאורייתא⁽⁸¹⁾.

ומשנינן — ⁽⁸²⁾מדובר כשלא יצאה וראשה פרוע לגמרי, אלא שיצאה וקלתה [מין סל שיש לו בית קיבול למטה כדי להניחו על הראש] על ראשה.

ומדאורייתא קלתה שפיר דמי, ואין בזה משום פריעת ראש, ומשום דת יהודית אפילו קלתה נמי אסור.

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, "קלתה" אין בה משום פרוע ראש. ומשמע אפילו משום דת יהודית.

הוי בה [דן בדבריו] רבי זירא: היכא? כלומר — להיכן מותר לצאת בקלתה אפילו משום דת יהודית?

אילימא בשוק, ודאי שאסור, דהא דת יהודית היא.

81. בה כלל לא גרעה מחדרה. וכ"כ הט"ז אבן העזר קטו"סק"ה.

82. ברש"י משמע, שבמבוי המקשר בין שתי חצרות מותר לצאת לכתחילה בקלתה, כיון שאין רבים מצויים שם.

83. אך עיין בשיטה מקובצת בשם תלמידי רבינו יונה — שלא התירו לה לצאת במבוי אלא במרוצה, כשהולכת מחצר לחצר. אבל להסתובב במבוי סתם אסור.

84. והתוספות פרשו — טווח ורד (ואו וריש סגולות), צמר אדום היא טווח, כדי שיפול על פניה מזהרוריתה.

81. והובאו ברש"י שני פירושים לבאר את ההוכחה. א. מכך שפורעים את ראשה כדי לנוולה, מידה כנגד מידה, מוכח שהדבר אסור.

82. מדכתיב "ופרע", מוכח שעד עכשו לא היה ראשה פרוע.

83. יש מהראשונים שגרסו — "אמר רבי יהודה אמר שמואל, קלתה שפיר דמי". ועיין תוספות ר"ד.

84. משמע בסוגיין שבחצר מותר ללכת ללא כיסוי ראש כלל. אך הסמ"ג הביא מהירושלמי שאף בחצר יש איסור ללכת בפרוע ראש לגמרי.

85. ואולי היתה כונת הירושלמי לחצר שעוברים בה מעט אנשים. אך נראה שחצר שאין עוברים